

ORGANIK CHIQINDILAR VA ULARNI QAYTA ISHLASH TEKNOLOGIYALARI

Xolmatova Fazilat Boymirzayevna

Qashqadaryo viloyati G'uzor tumani

Maktabgacha va Maktab Ta'lim Bo'limiga qarashli

28-maktab Kimyo fani o'qituvchisi

Anotatsiya: Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasida organik chiqindilar va ularni qayta ishlash texnologiyalari haqida ma'lumotlar keltirilgan bo'lib . Bundan tashqari organik chiqindilar turi bo'lgan kompost haqida ham ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Chiqindi, organik chiqindilar, qayta ishlash, texnologiya, kompost, azot, tabiiy-iqlim, fosfor, kaliy.

Annotation: This article contains information about organic waste and their processing technologies in the Republic of Uzbekistan. Information is also given on compost, which is a type of organic waste.

Key words: Waste, organic waste, recycling, technology, compost, nitrogen, natural climate, phosphorus, potassium.

Аннотация: В данной статье содержится информация об органических отходах и технологиях их переработки в Республике Узбекистан. Также представлена информация о компосте, который является разновидностью органических отходов.

Ключевые слова: Отходы, органические отходы, переработка, технология, компост, азот, природный климат, фосфор, калий.

Dunyo miqyosida chiqindilar muammosi eng dolzarb ekologik masalalardan biriga aylanib bormoqda. Tahlillarga ko'ra, so'nggi yillarda maishiy va sanoat chiqindilarining yildan-yilga ortayotgani yer yuzidagi ekologik barqarorlikka salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Ma'lumotlarga qaraganda, hozirgi kunda chiqindilarning 900 ga yaqin turi qayd etilgan. Har yili dunyoda chiqindilar hajmi 3 foizga ko'paymoqda.

Atrof-muhitni ishlab chiqarish va iste'mol chiqindilaridan muhofaza qilish tabiiy resurslardan oqilona foydalanish hamda ekologik toza texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish muammolari bilan uzviy bog'liqdir. Ko'p asrlar davomida chiqindilarni noto'g'ri boshqarish tabiiy resurslar o'zgarishiga, tabiat hodisalarining buzilishiga sabab bo'lmoqda. Bu chiqindilarning 80 foizini organik moddalar tashkil qiladi va ularni qayta ishlash natijasida katta miqdordagi energiya va energiya tashuvchilarni ishlab chiqarish mumkin. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi uning 85 foizini qayta ishlash mumkinligini ko'rsatmoqda.

Компост нима.?

Компост (nemischa: Kompost, italyancha: composta, lotincha: compositus — „tarkibli“) — har xil organik moddalarning mikroorganizmlar ta’sirida chirishi natijasida hosil bo‘ladigan mahalliy o‘g‘it. Kompostlashda o‘simlik o‘zlashtira oladigan oziq elementlar (azot, fosfor, kaliy va boshqa) miqdori ortadi, patogen mikroflora va gelmintlar tuxumi o‘ladi, sellyuloza va pektin moddalar miqdori kamayadi, organik massa tuproqqa solish uchun qulay fizik xossaga ega bo‘ladi. Gune (torf, parranda axlati, xazon), nishxo‘rd, ro‘zg‘or chiqindilari, najas, qipiq, oqar suv loyqalari kompostlashning asosiy materialidir. Kompostlashning davomiyligi chiqindilarning tarkibi, namlik, yil fasli va boshqa sharoitlarga bog‘liq. Kompost uyumi qizishdan to‘xtab, unda bir xildagi o‘zgarmas harorat qaror topganidan keyin tayyor qisoblanadi. Chiqindi xuddi go‘ng kabi chuqurlarga bosib yoki uyum qilib tayyorlanadi. Kompost uyumi tuproq bilan ko‘miladi. Chirish jarayoni chiqindida organik modda (miqdori 25 %dan kam bo‘lmaganda), namlik (50—55 %) yetarli bo‘lganda yaxshi kechadi. Yoz oylarida kompost massa-siga suv sepib turiladi. Chiqindi massasidan 50 % kompost chiqadi. Chiqindidan hosil bo‘lgan kompost tarkibida o‘rta hisobda 30—50 % organik modda, 0,6—1,0 % azot, 0,4—1,0 % fosfor, 0,5—1 % kaliy bo‘ladi. Chiqindidan kompost tayyorlashda unga oqar suv loyiqasi yoki najas qo‘shib, sifatini anchagina yaxshilash mumkin. Ba’zi hollarda tarkibini yaxshilash uchun kompostga fosforit uni, kaliy to‘zlari qo‘shiladi. Kompost o‘g‘it sifatida organik o‘g‘itlardan qolishmaydi va barcha qishloq xo‘jaligi ekinlariga (gektariga 20—40 t) ishlatiladi

Organik chiqindilar va ularni qayta ishlash texnologiyalari

Muammolardan biri – to‘kilgan xazonlarni utilizatsiya qilishdir. Qachondir ularni yoqib, havoni zaharlagan, keyin umumiy chiqindi to‘kish maydonlariga olib chiqishgan. Vaholanki, bu o‘g‘itlar olinishi uchun qimmatli xomashyodir. Poytaxtimizning Olmazor tuman obodonlashtirish boshqarmasi to‘kilgan barglarni maxsus kompost o‘rasida utilizatsiya qiladi – bu uzunligi 57 metr, eni – 17 metr va chuqurligi 5 metr bo‘lgan ulkan o‘radir. Afsuski, barglar orasida fuqarolarimiz tomonidan piyodalar yo‘laklari va yo‘l chekkalariga tashlangan begona chiqindilar bor bo‘lib, o‘raning o‘zida barglardan plastik va qog‘ozlarni olib tashlashga to‘g‘ri keladi. Bu esa qayta ishlash jarayonini sezilarli darajada qiyinlashtiradi va sekinlashtiradi

Boshqa ijobiy misol: “Maxsustrans” DUK organik chiqindilarni qayta ishlashni boshladi. Green International kompaniyasi bilan bu bo‘yicha ishlanmoqda. Buning uchun Toshkent yaqinida yer maydoni ajratilgan. “Maxsustrans” bu yerga bozorlar, umumiy ovqatlanish maskanlari va boshqa obyektlardan to‘plangan, saralangan organik chiqindilarni keltiradi. Bu yerda chiqindilar yana bir bora saralanib, somon yoki barglar va go‘ngga qo‘shiladi hamda nemis texnologiyasi bo‘yicha egatlarga terilib, 6 hafta davomida quritiladi. Egatlar Germaniyadan maxsus keltirilgan

kombayn yordamida muntazam ravishda aralashtiriladi. Olti haftadan keyin mukammal o'g'it tayyor bo'ladi.

Bog'bonlar va fermerlar o'z xo'jaliklaridan bunday tabiiy va ishonchli mahsulotdan foydalanishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Kompost>
2. <https://yuz.uz/uz/news/organik-chiqindilarni-qayta-ishlash>
3. <https://www.standart.uz/ru/news/view?id=1018>
4. <https://www.tdpu.uz/page/noorganik-chiqindilarni-qayta-ishlash>